

Viestinnän vapaus ja muistiorganisaatioiden vastuu

Valokuvan kohteen oikeudet

Mikko Hoikka

Sulle salaisuuden kertoa mä voisin?
Julkisuus ja tietosuoja muistiorganisaatioille
Tieteiden talo 28.1.2011

Sisältö

- Sananvapaus, ilmaisuvapaus, viestinnän vapaus
- Yleiskuva valokuvan käyttöä koskevista säännöistä
- Oikeus kuvata ja oikeus kieltää kuvaaminen
- Oikeus julkaista valokuva
- Oikeus omaan kuvaan
- Yksityisen ja julkisen rajat digitaalisessa ympäristössä

Sananvapaus, ilmaisuvapaus, viestinnän vapaus

- Sananvapaus on tekniikka- ja muotoneutraali käsite
- Tietoja ja ajatuksia missä muodossa tahansa millä tahansa välitysalustalla
- Voidaan rajoittaa silloin kun se on välttämätöntä toisten oikeuksien turvaamiseksi

Yleiskuva kuvan käyttöä koskevista oikeussäännöistä

Kuvaaminen	Sananvapaus (PL 12 §)	Yksityiselämän suoja (PL 10 §) Salakatselu (RL 24:6) Sopimusoikeudelliset kuvauskiellot
Kuvan julkaiseminen		Yksityiselämän suoja (PL 10 §) Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8) Kunnianloukkaus (RL 24:9-10) Oikeus omaan kuvaan (SopMenL sekä oikeuskäytäntö) Tekijänoikeus (TekL) Valokuvaajan oikeus (TekL 49 a §) Yleiseen etuun perustuvat rajoitukset (ns. ilmaisuvapausrikokset, RL 11 ja 17 luvut)

Oikeus kuvata ja oikeus kieltää kuvaaminen

- Pääsääntö: julkisella paikalla kuvaaminen on ilman lupaakin sallittua, yksityisyyden piirissä kuvaaminen edellyttää lupaa
- Ilman lupaa tapahtuva kuvaaminen yleisöltä suljetussa tilassa voi olla rangaistavaa salakatselua (RL 24:6)
- Kuvaaminen voi edellyttää lupaa myös yksityisautonomian ja sopimusoikeuden perusteella: julkisilla laitoksilla tässä suhteessa erityisasema

Oikeus kuvata ja oikeus kieltää kuvaaminen

- Salakatselu (Rikoslain 24 luvun 6 §)
  - Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten, on tuomittava salakatselusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.
  - Salakatselu ei nimestään huolimatta edellytä kuvaamisen tapahtuvan *salaa*, mutta sen sijaan *yleisöltä suljettua tilaa* että kuvaamisen *oikeudettomuutta*.

Oikeus kuvata ja oikeus kieltää kuvaaminen

- Salakatselusäännöksen kielletty kuvaamispaikka
  - Aina kielletty: Kotirauhan piiri (asumistila pihoineen ja porraskäytävineen), käymälä, pukeutumistila tai vastaava tila.
  - Kielletty jos yksityiselämää loukataan: yleisöltä suljettu julkisrauhan piirissä (esim. toimisto, tehdas, virasto, liikehuoneisto) oleva tila.

Oikeus kuvata ja oikeus kieltää kuvaaminen

- Salakatselusäännöksen edellyttämä lupa kuvata
  - Oikeudettomuuden poistava lupa yleensä kuvan kohteelta itseltään
  - Tilaisuuksissa, joissa kuvattava osaa varautua kuvaamiseen, riittää (hiljainenkin) lupa tilaisuuden järjestäjältä

Oikeus kuvata ja oikeus kieltää kuvaaminen

- Liikehuoneistot ja yleisötapahtumat
  - Tavallisesti tiloja, joihin yleisöllä on pääsy, eli salakatselusäännös ei sovellu
  - Yksityisautonomia, tilan hallinta ja sopimuksen sitovuuden periaate
  - Yksinoikeudet vs. sananvapaus

Oikeus kuvata ja oikeus kieltää kuvaaminen

- Kaikkea mitä saa katsoa ei saa kuvata
  - Sisäänpääsy ei aina merkitse oikeutta tallentaa kuvaa
- Kaikkea mitä saa kuvata ei saa julkaista
  - Myös julkisella paikalla otetun kuvan julkaiseminen voi loukata henkilön kunniaa, yksityiselämää tai oikeutta omaan kuvaan
  - Sananvapaus saattaa kuitenkin päinvastoin myös oikeuttaa julkaisemaan kuvan, jonka kuvaaminen ei ole ollut oikeutettua

Oikeus kuvata ja kieltää kuvaaminen: Julkisen laitoksen erityisasema

---

- Ei yksityisautonomiia: kuvauskiellon oltava perusteltavissa ja oikeutettavissa
- Sairaalan odotushuoneessa kuvaamista ei voida yleisesti kieltää (Tampereen KO 2.2.2005 / EOA 6.3.2009)
- Vrt. julkinen ja yksityinen uimahalli

Oikeus kuvata ja kieltää kuvaaminen: Julkisen laitoksen erityisasema

---

- Taidemuseon valokuvauskiellolle on asiallisia perusteita, mutta niiden tulisi sananvapausrajoituksena perustua lakiin (EOA 1.3.2010)
  - Turvallisuusjärjestelyt, näyttelysopimusten ja siten museoiden perustehtävän mahdollistaminen; ei kuitenkaan yksityiselämän suoja
  - Sananvapauden painoarvo ydinalueen ulkopuolella vähäisempi
  - Ei anna aihetta käytännön muuttamiseen, vaan enemmänkin lainsäädännön tarkentamiseen

Oikeus julkaista valokuva

- Pääsääntönä sananvapaus
  - PL 12 §: Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.
- Kuvaa koskee sama oikeus kuin tekstiä tai puhettakin
- Digitaalista julkaisemista koskee sama oikeus kuin painotuotteitakin
- Sananvapautta voidaan rajoittaa vain lailla ja ainoastaan välttämättömistä syistä

Oikeus julkaista valokuva

- Kuvaajalle kuuluvat oikeudet
  - Tekijänoikeus valokuvateokseen
  - Valokuvaajan oikeus (lähioikeus)
- Kuvan kohteelle kuuluvat oikeudet
  - Oikeus yksityiselämään ja kunniaan
  - Oikeus omaan kuvaan
  - Oikeus valokuvaamalla valmistettuun muotokuvaan
  - Tekijänoikeus kuvaan tai kuvassa esiintyvään teokseen
- Yleiseen etuun perustuvat julkaisemisen rajoitukset
  - Raaka väkivalta, sukupuolisiveellisyyden loukkaukset, kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Valokuvaajan oikeudet

- Tekijänoikeus valokuvateokseen
  - Valokuva, joka on itsenäinen ja omaperäinen teos (ns. teoskynnys)
  - Oikeus määrätä kuvan toisintamisesta ja yleisölle saattamisesta
  - Suoja-aika 70 vuotta tekijän kuolemasta
- Valokuvaoikeus (tekijänoikeuden lähioikeus)
  - Tavanomainen valokuva, joka ei ylitä teoskynnystä
  - Oikeus määrätä kuvan toisintamisesta ja yleisölle saattamisesta (ei kuitenkaan toiseen teoslajiin siirtämisestä; KKO 1979 II 64)
  - Suoja-aika 50 vuotta kuvan valmistamisesta

Valokuvan kohteen oikeudet

- Yksityiselämän ja kunnian suoja (PL 10 §, RL 24:8–10)
  - "Omiaan aiheuttamaan kärsimystä tai halveksuntaa"
  - Edellyttää tyypillisesti tilannekohtaista punnintaa sananvapauden kanssa (loukkaavuus vs. yleisön oikeus saada tietoa)
  - Julkisissa tehtävissä toimivien henkilöiden suoja matalampi, kun kyse on tiedoista, joiden perusteella voidaan arvioida heitä tehtävissään
  - Suostumus oikeuttaa julkaisemaan ja tietyissä rajoissa myös jatkamaan vastaavien tietojen julkaisua

Valokuvan kohteen oikeudet

- Pääsääntö julkisella paikalla otetuista kuvista: julkaistavissa vapaasti
- "Yksityiselämä julkisella paikalla" on hyvin rajoitettua
- Kasvot ja nimi ovat luonnollinen tapa esiintyä yhteiskunnassa
  - Vrt. henkilötietolain mukainen henkilötietojen käsittely (mm. tietosuojalautakunnan päätös Fonectan katunäkymäpalvelusta tammikuu 2011)
- Myös sähköinen arkistokäyttö on sananvapauden käyttöä

Valokuvan kohteen oikeudet

- Julkinen tehtävä voi tehdä julkaisemisesta oikeutettua, vaikka kuvat olisi saatu rangaistavan salakatselunkin kautta
- Lähdesuoja soveltuu myös valokuviin

Valokuvan kohteen oikeudet

- Oikeus omaan kuvaan
  - Henkilön maineen luvaton hyväksikäyttäminen markkinoinnissa on sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa (MTI 1981:18 ja 1996:25)
  - Oikeuskäytännössä tunnustettu henkilön oikeus määrätä kuvansa käytöstä mainonnassa (KKO 1940 I 10, KKO 1982 II 36, KKO 1986 II 131, KKO 1989:62, Helsingin HO 2007:20)
  - Kumpikaan säännöistä ei koske henkilön kuvan käyttöä toimituksellisessa viestinnässä eikä yleisesti ei-kaupallista viestintää (poikkeuksena yhteiskunnallinen mainonta)

Valokuvan kohteen oikeudet

- Oikeus omaan kuvaan markkinaoikeuden sääntönä
  - Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa
  - Toisen hankkiman julkisuuskuvan kaupallista hyväksikäyttöä, ns. oikeus julkisuusarvoon (right of publicity)
  - Seurauksena markkinaoikeuden määräämä kieltö
- Markkinatuomioistuin 1981:18: Maukka Perusjätkä
  - Luvaton tuotteistaminen: paidat, rintanapit yms.
- Markkinatuomioistuin 1996:25: Juha Föhr
  - Tunnetun meteorologin imitointi televisiomainoksessa

Valokuvan kohteen oikeudet

- Oikeus omaan kuvaan yleisenä vahingonkorvausoikeuden sääntönä: kuvan mainoskäyttö edellyttää lupaa
  - Koskee kaikkea mainontaa, myös yhteiskunnallista mainontaa
  - Koskee kaikkia henkilöitä riippumatta siitä, ovatko he julkisuudessa tunnettuja
  - Tärkeä poikkeus: lehden sisällössä olevia kuvia saa käyttää lehden mainonnassa (KKO 1986 II 131: Keke Rosberg)
- Helsingin HO 2007:20 (lainvoimainen)
  - Missin kuvan luvaton käyttö mallitoimiston rekrytointi- ja yhteistyökumppanisivuilla internetissä → ei mallin vaan toimiston markkinointia
- Ihmisoikeustuomioistuin: Ici Paris 23.7.2009
  - Artistin promokuvia on saatava käyttää lehtiartikkelissa.

Verkkoviestintä: yksityistä vai julkista?

- Internetissä julkaiseminen on oikeudellisesta näkökulmasta yhtä julkista kuin painettu viestintäkin
- Julkaistun materiaalin ylitsepursuava määrä tekee siitä toisinaan "käytännössä yksityistä" → saattaa vaikuttaa loukkaavuuden arviointiin

Verkkoviestintä: ikuinen muisti?

- Digitaalisen viestinnän oikeudellisia ongelmia
  - Tehokas selattavuus
  - Julkaistu materiaali helposti tallennettavissa ja toisinnettavissa pitkänkin ajan kuluttua
  - Kaikkea kertaalleen julkaistua ja löydettävissä olevaa ei välttämättä saa julkaista uudelleen
  - Oikeus unohtamiseen joissakin rajoissa olemassa

Verkkoviestintä: osallistuja vai alustan tarjoaja?

- Roolit eivät noudata perinteistä jakoa joukkoviestimiin ja yksityisiin viestijöihin
  - Viestijä vastaa viesteistään, mutta mistä alustan tarjoaja on vastuussa?
  - Valvonnan ja käytösääntöjen merkitys

Aika kysymyksille

---

ja vastauksille

